

ДОВБНЯ С.,
Національний педагогічний
університет
імені М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОГРАМОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

Дана стаття присвячена проблемі трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття. Визначено сутність феномена «програмово-методичне забезпечення ігрової діяльності» як взаємозалежне утворення системного характеру, що відображає зміст програми з ігрової діяльності і є підґрунтям для створення навчально-методичних видань фахової спрямованості, узагальнення та поширення передового досвіду, що забезпечують організацію ігрової діяльності дітей дошкільного віку в навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу, уточнено поняття «трансформація», «ігрова діяльність», «програма», «методичне забезпечення». Проаналізовано й систематизовано еволюцію програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку та джерельну базу дослідження. З'ясовано передумови становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Визначено два періоди розвитку програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття виокремлено в них чотири етапи. Виявлено особливості трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.
Ключові слова: трансформації, ігрова діяльність, програма, програмово-методичне забезпечення, дошкільне виховання, дошкільна освіта.

Данная статья посвящена проблеме трансформации программно-методического обеспечения игровой деятельности детей дошкольного возраста во второй половине ХХ – начале ХХІ столетия. В статье определена сущность феномена

«программно-методическое обеспечение игровой деятельности» как взаимосвязанного образования системного характера, что отражает содержание программы по игровой деятельности и является основой для создания учебно-методических заданий профессиональной направленности, обобщение и распространение передового опыта, что обеспечивает организацию игровой деятельности детей дошкольного возраста в учебно-воспитательном процессе дошкольного учебного заведения; уточнено понятия «трансформация», «игровая деятельность», «программа», «методическое обеспечение».

Ключевые слова: трансформации, игровая деятельность, программа, программно-методическое обеспечение, дошкольное воспитание, дошкольное образование.

This article is devoted to with the issue of transformations of program and methodical materials of preschool-age children's play activity (the second half of the XXth – the beginning of the XXIst centuries). The essence of the phenomenon «program and methodical materials support of play activity» has been defined. It means interconnected formation of systematic character that reflects the content of the program of play activity and serves as a foundation for professional teaching material creation, generalization and spreading the best teaching practices that help to organize the preschool-age children's play activity in the educational process of preschool education at institutions; the notions «transformation», «play activity», «program», «methodical support of educational process» have been specified.

Key words: transformations, play activity, program, program and methodical support of educational process, preschool training, preschool education.

Постановка проблеми. Провідні напрями розвитку сучасної системи дошкільної освіти в Україні задекларовано в загальнодержавних нормативних документах: Законах України «Про освіту» (2015), «Про дошкільну освіту» (2001), Базовому компоненті дошкільної освіти (2012).

Зміст сучасної дошкільної освіти значною мірою зумовлюють зміни у програмово-методичному забезпеченні, що створюється на ґрунті наукових і методичних напрацювань провідних учених минулого й сучасного. З огляду на це, дослідження трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку (друга половина XX – початок XXI століття) дозволяє виявити як його досягнення, так і недоліки, осмислення

яких сприяє позитивним змінам сучасної теорії і практики дошкільної освіти, зокрема й ігрової діяльності – провідної для дітей дошкільного віку.

Аналіз актуальних досліджень. Теоретичні засади дослідження трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку у вітчизняній науці представлено працями багатьох учених: концептуальні положення методології сучасної педагогіки (І. Бех, Л. Ваховський, В. Кремень, С. Максименко, В. Огнев'юк, О. Савченко та ін.); загальнопедагогічні підходи до організації наукових досліджень у дошкільній освіті (Г. Беленька, А. Богуш, О. Кононко, Т. Поніманська та ін.); історіографічний аспект програмово-методичного забезпечення освіти України в означених хронологічних межах подано в працях Л. Артемової, Л. Березівської, О. Сухомлинської, Т. Степанової, І. Улюкаєвої та ін.).

Аналіз наукового фонду з досліджуваної проблеми засвідчив, що трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні комплексно й системно в обраних хронологічних межах не вивчалися. Певною мірою її торкалися вчені в руслі досліджуваних ними питань: теоретичні засади ігрової діяльності й процесу становлення та розвитку змісту програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності в суспільному дошкільному вихованні (К. Дьяконова, Т. Філімонова, Н. Кудикіна та ін.); психологічні (Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтьєв, Г. Люблінська та ін.) та педагогічні засади ігрової діяльності дітей дошкільного віку (Л. Артемова, А. Богуш, Г. Григоренко, Р. Жуковська, Н. Кудикіна, Н. Луцан, Д. Менджеричька, І. Школьна, К. Щербакова, О. Янковська та ін.); розвиток дошкільної освіти в Україні у різні історичні періоди (Л. Артемова, Л. Батліна, С. Попиченко, Т. Степанова, І. Улюкаєва та ін.) та в різних регіонах (О. Венгловська, С. Дітковська та ін.).

Водночас розвиток програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку не був предметом наукового дослідження. На підставі вивчення наукової літератури з досліджуваної проблеми та педагогічної практики дошкільної освіти виокремлено низку суперечностей між: соціальним замовленням щодо оновлення змісту дошкільної освіти та недостатнім вивченням його реалізації в ігровій діяльності дітей; зростаючими вимогами до розробки методичного супроводу ігрової діяльності згідно зі стандартами дошкільної освіти та його практичним упровадженням; наявним програмово-методичним забезпеченням ігрової діяльності дітей дошкільного віку та відсутністю його об'єктивної оцінки.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних засад трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) та виявленні реалізації його в практиці дошкільних навчальних закладів України.

Викладення основного матеріалу. Вивчення еволюції проблеми дослідження та джерельної бази дає можливість систематизувати наукові праці, в яких висвітлено теоретичні аспекти трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в означених хронологічних межах. Першу групу складають наукові праці, що присвячені аналізу теоретичних засад ігрової діяльності та процесу становлення й розвитку змісту програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності суспільного дошкільного виховання (К. Дьяконова, Н. Кудикіна, Т. Філімонова та ін.).

До другої групи праць віднесено дослідження науковців, що розкривають вивчення сутності гри, її психолого-педагогічний механізм та класифікацію ігор (Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтьєв, Г. Люблінська, Е. Мануйленко та ін.).

Третя група наукових праць присвячена педагогічному вивченню дитячої гри (Л. Артемова, Т. Губенко, В. Залогіна, В. Захарченко, Р. Ібрагімова, Н. Кудикіна, Т. Маркова, О. Усова, І. Школьна, О. Янківська та ін.) і розкриттю методики керівництва грою (Р. Жуковська, Д. Менджеріцька, Р. Рімбуг, П. Саморукова та ін.). Окреслена проблема певною мірою визначається в працях сучасних українських учених, а саме: формування взаємин дошкільників у спільній грі (К. Щербакіна); педагогічний супровід ігрової діяльності дітей (Н. Кудикіна); соціальна адаптація старших дошкільників засобами ігрової діяльності (Н. Захарова); формування первинного економічного досвіду старших дошкільників засобом гри (А. Сазанова); особливості розвитку сюжетно-рольової гри старших дошкільників (С. Ладивір); розвиток комунікативних функцій дошкільників у процесі творчих ігор (К. Карасьова); гра в освітньому просторі дошкільного навчального закладу (Н. Гавриш).

Четверту групу праць складають наукові здобутки, присвячені розвитку дошкільного виховання (дошкільної освіти) в Україні у різні історичні періоди (Л. Артемова, Л. Батліна, С. Попиченко, Т. Степанова, І. Улюкаєва та ін.). Науковцями здійснено низку педагогічних досліджень, які присвячені розвитку дошкільної освіти різних регіонів (О. Венгловська, С. Дітковська та ін.) й різним напрямкам виховання дітей у дошкільних навчальних закладах в Україні (Л. Вергазова, О. Донченко, Н. Лазаревич, О. Стягунова, М. Чернявська та ін.).

Вагомим для дослідження стали праці, в яких висвітлено: періодизацію розвитку національної педагогічної думки (Л. Березівська, Н. Дічек, Н. Гупан, О. Сухомлинська); становлення і розвиток суспільного дошкільного виховання (Л. Артемова, З. Борисова, Т. Степанова, І. Улюкаєва та ін.), що слугували підґрунтям розробки періодизації розвитку програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.).

Вивчення джерел із фондів Центрального державного архіву вищих

органів влади та управління України: звітів Міністерства освіти УРСР про роботу дошкільних закладів, доповідних записок, довідок Міністерства УРСР про перевірку стану ігрової діяльності в дошкільних закладах дозволили виокремити напрями реалізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні в межах досліджуваного історичного періоду.

Аналіз передового педагогічного досвіду, висвітленого у фахових періодичних виданнях («Дошкільне виховання», «Дошкольное воспитание», «Дитячий садок», «Бібліотечка вихователя дитячого садка»), уможливив з'ясування особливостей впровадження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в освітній процес дошкільних навчальних закладів.

Системний і комплексний аналіз проблеми трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в досліджуваних періодах дав змогу схарактеризувати ключові поняття дослідження: «трансформація», «ігрова діяльність», «програма», «методичне забезпечення».

Базовою категорією дослідження є феномен «трансформація», яка трактується через такі поняття: рух, становлення, перетворення, зміна, розвиток; мінливість, відбір, система тощо. У філософському тлумаченні, трансформація розглядається як траєкторія стратегічних змін розвитку суспільно-історичної практики[6]. Педагогіка розглядає «трансформацію» у тісному взаємозв'язку із внутрішніми і зовнішніми чинниками розвитку освіти та забезпеченням її якісних змін[4]. «Трансформація» при цьому виступає як гармонійна єдність наукового знання і педагогічної практики, як спроможність втілити наукові знання в практичний результат.

«Ігрову діяльність» розглядаємо як різновид активної діяльності дітей дошкільного віку, що становить основний зміст їхнього життя та є провідною діяльністю, тісно пов'язаною з подальшим навчаннями і працею[4]. Ученими (Л. Артемова, Н. Гавриш, Г. Григоренко, Н. Кудикіна К. Щербакова та ін.) доведено, що за умов педагогічного супроводу ігрова діяльність реалізується як багатофункціональний метод.

«Програму» характеризуємо як нормативний документ, у якому визначено зміст навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку за відповідними розділами[2].

«Методичне забезпечення» розкриває як складову дошкільної освіти, що виступає основою для реалізації змісту навчання, виховання і розвитку дітей та пов'язаної ізосмисленим вибором педагога різноманітних форм організації навчально-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі[7].

Ключове поняття «програмово-методичне забезпечення ігрової діяльності» обґрунтоване з урахуванням наукового доробку вітчизняних психологів (Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Запорожця, О. Леонтьєва, Г. Люблінської), педагогів (Т. Губенко, Р. Жуковської, В. Захарченко, Р. Ібрагімової, Т. Маркової, Д. Менджерицької, П. Саморукової, Р. Рімбуг, О. Усової, І. Шкільної, О. Янківської) та результатів аналізу методичного наповнення ігрової діяльності дітей дошкільного віку.

«Програмово-методичне забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку» розуміємо як взаємозалежне утворення системного характеру, що відображає зміст програми з ігрової діяльності і є підґрунтям для створення навчально-методичних видань фахової спрямованості, узагальнення та поширення передового досвіду, що забезпечує організацію ігрової діяльності дітей дошкільного віку в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів.

Визначено структурні компоненти програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку, як-от: програма розвитку навчання і виховання дітей дошкільного віку (мета, зміст, завдання з ігрової діяльності дітей дошкільного віку) та методичне забезпечення, складовою якого є такі навчально-методичні видання фахової спрямованості: навчальні, навчально-методичні посібники, методичні рекомендації (методичні вказівки), фахові журнали та нормативні бюлетені; узагальнення передового досвіду з організації ігрової діяльності.

Виявлено, що впровадження в практику дошкільних навчальних закладів означених компонентів програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку сприяє формуванню особистісної ігрової компетентності дитини дошкільного віку, що полягає у її здатності організовувати різні види ігор (творчі та ігри за правилами тощо) відповідно до їх структури (уявлювана ігрова ситуація, ігрова роль, ігрові правила); реалізовувати власні ігрові задуми; дотримуватись ігрового партнерства та рольових способів поведінки, норм та етикету спілкування у процесі гри тощо.

На основі аналізу педагогічної літератури та з урахуванням історичних, суспільно-політичних, соціально-економічних, педагогічних чинників визначено передумови становлення програмово-методичного забезпечення, що спричинили його трансформації в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття, а саме:

– розвиток наукової думки, що був забезпечений державною освітньою політикою, яка впливала на визначення підходів та структурування змісту діяльності дітей у дошкільних закладах від ідей вільного, національного виховання та дидактичного прагматизму до уніфікації управлінських важелів впливу на систему освіти з їх суворою централізацією (регламентування чис

ленних наказів та інструкцій), що позначилося на змісті єдиної програми навчання, виховання дітей дошкільного віку «Руководство для вихователя-детского сада» (Программно-методические указания), а також методичного забезпечення її реалізації у дошкільних закладах усіх республік Радянського союзу, зокрема УРСР;

– педагогічні здобутки практики, що відбувалися на тлі динамічної перебудови суспільно-економічного життя країни (створення нового соціально-економічного устрою та орієнтир на побудову комуністичного суспільства). Незважаючи на те, що кількість публікацій практиків у період видання була незначною, вони здійснювали свій вплив на розвиток програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку, коригуючи його у відповідності до потреб та інтересів дітей;

– розвиток мережі дошкільних закладів, що зумовив потребу у створенні й поліпшенні якості програмово-методичного забезпечення, зокрема ігрової діяльності (програми навчання, виховання дітей дошкільного віку, методичні посібники, безпечне ігрове обладнання тощо).

Установлено, що наукові надбання системи дошкільного виховання та її розвиток, навіть, за умов уніфікації забезпечили необхідний рівень розробки програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в радянський період. Вони стали підґрунтям для подальшого розвитку програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності в системі дошкільного виховання.

Використовуючи конструктивно-генетичний метод дослідження, визначено перший радянський період та виокремлено в ньому етапи програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні у 1958–1990 рр. Перший радянський період – становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на законодавчому ґрунті (1958–1990 рр.) охоплює два етапи: 1-й (1958–1983 рр.) – етап підпорядкування програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку законодавчій базі; 2-й (1984–1990 рр.) – етап демократизації та реформування програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку.

Установлено, що перший радянський період (1958–1990 рр.) характеризувався становленням програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на нормативно-правових та науково-методичних засадах відповідно до наявних психологічних теорій ігрової діяльності Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Запорожця, О. Леонтьєва, Г. Люблінської та ін. Зазначені дослідження були різнобічними та характеризувалися висвітленням широкого кола питань, що впливали на вдосконалення теорії та методики ігрової діяльності. Це – найбільш тривалий період системного, поступового та

поліфункціонального становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку.

Розробка та наповнення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в радянський період суттєво залежала від суспільно-політичних та економічних умов, а також стану педагогічної науки та здійснювалася з урахуванням жорстко регламентованих нормативно-правових документів, прийнятих партією та урядом як Радянського Союзу, так і УРСР, а саме: законів «Про зміцнення зв'язку школи з життям та про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР» від 24 грудня 1958 р.; «Про зміцнення зв'язку школи з життям та про подальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» (1959 р., стаття 20); Постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи подальшого розвитку дитячих дошкільних закладів, поліпшення виховання і медичного обслуговування дітей дошкільного віку» (21 травня 1959 р.); Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про завершення переходу до загальної середньої освіти молоді й подальший розвиток загальноосвітньої школи» (1972 р.); нормативного документа «Основи законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту» (1974 р.); «Основні напрями реформування загальноосвітньої і професійної школи» від 12 квітня 1984 р.; Постанови Ради Міністрів СРСР «Про подальше поліпшення суспільного дошкільного виховання і підготовку дітей до навчання в школі» (19 травня 1984 р.).

Характеристика чинних у радянський період програм (усі вони мали подібні типізовані назви – «Програма виховання і навчання в дитячому садку» (1962 р., 1966 р., 1971 р.); «Типова програма виховання і навчання в дитячому садку» (1984 р.), «Програма навчання та виховання в підготовчій групі дитячого садка» (1985 р.) зумовлює висновок про те, що в розділі «Гра» було відображено основи педагогічного керівництва ігровою діяльністю дітей дошкільного віку, пов'язані з науковими здобутками періоду, в якому видавалася програма: врахування вікових особливостей дітей дошкільного віку, місце ігор у режимі дня, класифікація ігор – творчі (сюжетно-творчі, сюжетно-рольові, будівельні ігри, ігри з природним матеріалом) та ігри з правилами (дидактичні, рухливі), добір ігор та іграшок.

Аналіз матеріалів із архівних фондів ЦДАВО України, публікацій фахового журналу «Дошкільне виховання», описів передового педагогічного досвіду радянського періоду (1958–1990 рр.) у межах виокремлених 1-го (1958–1983 рр.) – підпорядкування програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку законодавчій базі та 2-го (1984–1990 рр.) етапів – демократизація та реформування змісту програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку дав можливість простежити реалізацію програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей

дошкільного віку в практиці дошкільних закладів у різних областях України. З'ясовано, що реалізація програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку була зумовлена як об'єктивними (розвиток ігрової діяльності дітей дошкільного віку відповідно до змін у законодавстві та основних напрямів стратегії розвитку комуністичного суспільства), так і суб'єктивними умовами, пов'язаними з проблемами дошкільної освіти (ініціювання Міністерством освіти УРСР перевірок, низки заходів для підвищення кваліфікації педагогів з проблеми вдосконалення форм і методів організації ігрової діяльності; апробація педагогами комплексного підходу до методики керівництва ігровою діяльністю дітей дошкільного віку на основі регламентованої програмою тематики ігор; авторитарним керівництвом грою на суб'єкт-об'єктній взаємодії педагога і дитини; щоденним використанням такої форми організації навчання дітей, як заняття; інтенсивною підготовкою дітей до школи та частковим обмеженням творчості, ініціативності, самостійності та індивідуальних потреб кожної дитини).

Було виокремлено трансформації, що впливали на становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності на законодавчому ґрунті упродовж радянського періоду, а саме: базування системи дошкільного виховання на ідеології наукового комунізму; розвиток науково-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на основі наукових теорій гри (Р. Жуковська, Д. Менджеричька, П. Саморукова, Р. Рімбуг, О. Усова, В. Залогіна, Т. Губенко, Р. Ібрагімова, Т. Маркова, Л. Артемова, О. Янківська, Н. Кудикіна, І. Школьна, В. Захарченко та ін.), передового педагогічного досвіду; визначення змісту ігрової діяльності дітей дошкільного віку типовими програмами, розробленими Науково-дослідним інститутом (НДІ) дошкільного виховання АПН СРСР та відділом дошкільного виховання Науково-дослідного інституту педагогіки (НДІП) УРСР; задекларованість всебічного розвитку особистості в контексті інтенсивної підготовки дітей до школи, що нівелювала провідну роль гри у формуванні творчості, ініціативності, самостійності дітей; спрямованість педагогів-практиків на адаптацію педагогічних методів та прийомів щодо організації ігрової діяльності дітей дошкільного віку, визначення провідної ролі вихователя у цьому процесі.

Радянський період характеризувався трансформаціями програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на ґрунтовних наукових здобутках у вивченні актуальних проблем ігрової діяльності та реалізацією комплексної методики керівництва ігровою діяльністю дітей дошкільного віку для вирішення розвивальних, освітніх і виховних завдань цього процесу (Л. Артемова, І. Баскіна, Т. Губенко та ін.). Провідними завданнями дошкільного виховання в радянський період було визначено всебічний розвиток дитини; підготовка дитини дошкільного віку до навчання в школі,

що нівелювало провідну роль гри у формуванні особистості, але при цьому ігрова діяльність визнавалася складовим компонентом зазначеного процесу.

Аналіз висвітлення проблеми трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на законодавчому національному ґрунті, що охоплює 1991–2012 рр., дозволив у межах виокремленого другого періоду виділити два етапи: 1-й етап (1991–2000 рр.) – наукових пошуків та програмотворення; 2-й етап (2001–2012 рр.) – стандартизації дошкільної освіти.

Другий період у політичному та соціально-економічному житті України ознаменувався змінами в дошкільній освіті, які вплинули на її подальший розвиток у межах усієї системи освіти України. Трансформації змісту дошкільної освіти були зумовлені дією таких важливих нормативно-правових документів, як Закон України «Про освіту» (1991), Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХ століття») (1993), Концепція національного виховання (проект) (1994). Вагомою віхою у розвитку суспільного дошкільного виховання стало прийняття Закону України «Про дошкільну освіту» (2001), а також затвердження нового «Положення про дошкільний навчальний заклад» (2003). Це позначилося на оновленні програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в Україні, яке було розроблено з урахуванням принципу домінуючої ролі гри у процесі навчання і виховання дітей дошкільного віку та з урахуванням національної самобутності регіону й особливостей його економічного розвитку.

Етапом у впровадженні програмово-методичного забезпечення дошкільної освіти стало створення у 1998 р. Базового компонента дошкільної освіти (БКДО) – основного нормативного документа, який визначав вимоги до змісту дошкільної освіти в Україні (Державний стандарт дошкільної освіти). Згідно першого варіанту БКДО ігрова діяльність була інтегрована в чотири основні сфери життєдіяльності дитини: «Природа», «Культура», «Люди», «Я сам». Методичне забезпечення розвитку дитини за всіма сферами вміщувало матеріали з використанням гри як засобу навчання та виховання дітей. За період дії чинного Базового компонента дошкільної освіти (з 1999 по 2012 рр.) в освітянському просторі України відбулися істотні зміни, що стали підґрунтям для оновлення його редакції як Державного стандарту дошкільної освіти в Україні (2012).

Уперше в редакції Базового компонента дошкільної освіти 2012 р. виокремлено самостійну освітню лінію «Гра дитини», а також з урахуванням її змісту і результатів освітньої роботи відображено показники сформованості ігрової компетенції, що полягають у зацікавленому ставленні дитини до ігрової діяльності, використанні власного досвіду для створення ігрових задумів, реалізації в них своїх пізнавальних, соціальних, моральних, естетичних

потреб; відтворенні знань та моральних уявлень, задоволенні інтересів до довоколишнього, творчому відображенні діяльності, взаємин дорослих, реальних та уявлюваних подій, ситуацій у власній грі; активному відтворенні своїх життєвих вражень у рольовій грі з використанням виразних засобів; у самостійній реалізації власних ігрових задумів, виборі гри, іграшок; участі в різних видах ігор, об'єднанні з однолітками на основі ігрового задуму, рольової взаємодії, особистих уподобань; дотриманні рольових способів поведінки, норм та етикету спілкування [1].

У контексті реалізації вимог Базового компонента дошкільної освіти (2012) було оновлено комплексні додаткові програми загальноукраїнського рівня впровадження, зокрема: «Дитина в дошкільні роки» (науковий керівник К. Крутій), програма виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» (наукові керівники О. Проскура, Л. Кочина, В. Кузьменко, Н. Кудикіна), «Впевнений старт» (керівник Т. Панасюк), «Українське дошкільля» (науковий керівник О. Білан), у яких чітко визначено зміст щодо формування у дітей дошкільного віку ігрової компетенції [3; 8].

Суттєвим явищем для дошкільної освіти зазначеного періоду є монографічне дослідження Н. Кудикіної «Теорія ігрової діяльності дітей», у якому гра розглядається як цілісна, структурно складна діяльність, що взаємодіє із середовищем; її основні компоненти – мотиваційно-цільовий, змістовий, процесуальний, контрольний-оцінний та результативний реалізуються на системних засадах – вони діють взаємопов'язано, завдяки чому утворюється певна цілісність, єдність. У такому разі педагогічний супровід ігровою діяльністю також є багатокомпонентним [5].

На основі теоретичного й практичного доробку педагогів, який відображено у фахових виданнях («Дошкільне виховання», «Дитячий садок», «Бібліотечка вихователя дитячого садка», «Палітра педагога» та ін.), визначено напрями впровадження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в навчально-виховний процес дошкільних навчальних закладів другого періоду (1991–2012 рр.) у межах двох етапів: 1-й етап (1991–2000 рр.); 2-й етап (2001–2012 рр.). Перший напрям – описи різних видів ігор педагогами-практиками. Другий напрям – узагальнення теоретичних напрацювань з питань змісту й організації ігрової діяльності дітей дошкільного віку та висвітлення передового досвіду роботи дошкільних навчальних закладів та окремих педагогів.

Зазначені напрями схарактеризовані впровадженням програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в сучасну педагогічну практику з урахуванням напрацьованого передового досвіду, розробок різних видів ігор та планування ігрової діяльності дітей дошкільного віку, що ґрунтується на наукових доробках у площині ігрової діяльності дітей

дошкільного віку (використання гри як провідної діяльності дітей дошкільного віку, засобу формування дитячої особистості, організація ігрової діяльності з урахуванням педагогічного супроводу на суб'єкт-суб'єктній взаємодії між педагогом та дитиною).

Встановлено, що зазначені напрями впровадження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в сучасну педагогічну практику спрямовані на формування професійно-педагогічної культури педагогів, набуття нових знань, продукування сучасних педагогічних ідей, технологій, узагальнення й поширення передового педагогічного досвіду та покликані задовольнити потреби розвитку й оновлення дошкільної освіти, а також інтереси педагога в постійному підвищенні фахового рівня відповідно до кон'юнктури ринку педагогічної праці, можуть виступати засобом соціального захисту і забезпечити потреби розвитку освіти України у висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівцях.

Аналіз другого періоду – періоду незалежної України (1991–2012 рр.) у межах двох його етапів дозволив визначити особливості трансформації, що впливали на модернізацію програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на законодавчому національному ґрунті, до яких відносимо: зміни в соціально-економічному розвитку держави; створення законодавчо-правової бази дошкільної освіти; набуття національного і регіонального характеру програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку; домінантність особистісно зорієнтованого підходу щодо програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку; орієнтація на полікультурність (забезпечення рівних умов існування й створення такої системи виховання, за якою пріоритетним напрямом було б виховання взаємоповаги й толерантного ставлення між представниками різних релігійних, культурних та мовних груп) у програмово-методичному забезпеченні ігрової діяльності дітей дошкільного віку.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.

Узагальнений аналіз наукових здобутків учених і методичних підходів педагогів-практиків другої половини ХХ – початку ХХІ ст., надав можливість стверджувати, що результати дослідження трансформації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку та визначення основних чинників його становлення на законодавчому ґрунті і модернізації на національному ґрунті, є визначальними для стратегії впровадження програмово-методичного забезпечення в сучасну освітню практику дошкільних навчальних закладів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Напрямами подальших наукових розвідок можуть слугувати такі актуальні питання: відображення гендерного підходу в змісті ігрової діяльності дітей

дошкільного віку; дослідження педагогічного супроводу ігрової діяльності в зарубіжних освітніх системах; джерела національного компонента ігрової діяльності і їх вплив на формування національної свідомості особистості тощо.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України : схвал. рішенням колегії М-ва освіти і науки, молоді та спорту України 04.05.2012 р. № 5/2-2 // Інформ. зб. та коментарі М-ва освіти і науки, молоді та спорту України. – 2012. – № 13/15. – С. 43–64.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / голов. ред. С. Головка / Семён Устимович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
3. Дитина : Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк, К.І. Волинець ; наук. кер. програмою О.В. Проскура, Л.П. Кочина, В.У. Кузьменко, Н.В. Кудикіна ; авт. кол. Г.В. Беленька, Е.В. Белкіна, О.Л. Богінич, Н.І. Богданець-Білоskalенко, С.А. Васильсва, М.С. Вашуленко [та ін.] / Мін. осв. і науки, мол. та спорту України ; Головн. упр. осв. і науки викон. орг. Київміськради (КМДА) ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – 3-є вид., доопрац. та доп. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.
4. Енциклопедія освіти/ Акад. пед. наук України ; головн. ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Кудикіна Н. В. Теоретико-методичні засади організації ігрової діяльності/ Н.В. Кудикіна // Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної і початкової освіти : навч.-метод. посіб. / за ред. Г.С. Тарасенко. – К. : ВД «Слово», 2010. – 320 с.
6. Мінаков М.А. Досвід і філософія: еволюція поняття досвіду в західній філософії XIX–XX століть: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра філософ. наук / М.А. Мінаков ; НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди. – К., 2007. – 32 с.
7. Про дошкільну освіту : Закон України : за станом на 25 листоп. 2005 р. / Верховна Рада України. – К. : Парламент. вид-во, 2005. – 32 с.
8. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт»/ кер. проекту Жебровський Б.М. – К., 2012.– 37 с.

References:

1. The basic component of preschool education in Ukraine: approved by the Ministry of Education, Youth and Sports of Ukraine 04.05.2012 g. № 5 / 2-2 // Inform. coll. and comments of Ministry of Education, Youth and Sports of Ukraine. - 2012. - № 13/15. - P. 43-64.

2. Goncharenko S.U. Ukrainian Pedagogical dictionary / Ed. S. Golovko / Semen Ustymovych Goncharenko. - Kyiv: Lybid, 1997. - 374 p.
3. The child: The education and training of children from two to seven / Science. ed. O. V. Ognevyuk, K. I. Volynets; Science. tutor. of the program O. V. Proskura, L. P. Cochina, V. U. Kuzmenko, N. V. Kudykina; authors: G. V. Belenka E. V. Belkin, O.L.Bohynych, N. I. Bohdanets-Biloskalenko, S. A. Vasilyeva, M. S. Vashulenko [and others.] / Ministry of Education, Youth and Sports of Ukraine; and implement. committee of Kyiv city Committee Administration (KCCA); Kyiv B.Grinchenko University.. - 3rd ed., improved and add. - K., Kyiv B.Grinchenko University, 2012. - 492 p.
4. Encyclopedia of Education / Acad. ped. Science of Ukraine; Head. Ed. V. G. Kremen. - K.: Inter Yurinkom, 2008. - 1040 p.
5. Kudykina N. V. Theoretical and methodological principles of play organization / N. V. Kudykina // Organization of children's play activities in the context of preschool and primary continuity education: educ.- method. guidance. / Ed. G. S. Tarasenko. - K., Publ. «Slovo», 2010. - 320 p.
6. Minakov M. A. Experience and philosophy: the evolution of the concept of experience in Western philosophy XIX-XX centuries: Author. Thesis. on. Dr. of Philosopher. Science / M. A. Minakov; NAN of Ukraine, G. Scovoroda inst. of philosopher. - K., 2007. - 32 p.
7. Preschool Education: Law of Ukraine: as of Nov. 25. 2005 / Parliament of Ukraine. - K: Parliament. publishing house, 2005. - 32 p.
8. The program of preschool children «Head Start» / supervisor. B. N. Project Zhebrovsky - K., 2012.- 37 p.

С. О. Довбня, *Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, Украина.*

Трансформации программно-методического обеспечения игровой деятельности детей дошкольного возраста (вторая половина XX – начало XXI века).

S. O. Dovbnya, *National Pedagogical University Dragomanov, Kyiv, Ukraine.*

Transformations of program and methodical materials of preschool-age children's play activity (these cond half of the XXth century – the beginning of the XXIst century)

E-mail: boomer20082@rambler.ru